

АКАДЕМІЧНИЙ ГЛОСАРІЙ

З ДИСЦИПЛІНИ: «ОСНОВИ ПРАВознавства»

Спеціальність: G9 – Прикладна механіка

ВСТУП ДО СЛОВНИКА: НАВІЩО ІНЖЕНЕРУ ЮРИДИЧНІ ТЕРМІНИ?

Цей глосарій — не просто список слів для зазубрювання чи складання тестів. Це ваш безпосередній професійний інструментарій, «словник кодів», який дозволяє перекласти сухі, абстрактні ідеї нормативно-правових актів на прагматичну мову сучасного галузевого машинобудування та зварювального виробництва. Кожен термін у цьому глосарії розкрито у трьох обов'язкових вимірах:

1. **Академічне визначення** (як це звучить у класичній юриспруденції та філософії права).
2. **Інженерна проєкція** (як ця юридична норма фізично працює у вашій спеціальності, на заводі, біля зварювального апарата чи в середовищі САПР).
3. **Соціально-адаптивний (Trauma-Informed) вимір** (як розуміння цього терміна допомагає керувати стресом, вибудовувати здорову комунікацію в цеху та сприяти реінтеграції ветеранів війни у цивільні трудові колективи).

Використовуйте цей глосарій для написання аналітичних есе, розв'язання семінарських кейсів та формування залізобетонної аргументації під час спілкування з керівництвом на підприємствах та заводах.

Змістовий модуль 1: Основи теорії держави і права та конституційного ладу України

БЛОК 1. БАЗОВІ КАТЕГОРІЇ (ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА)

Держава (State)

- **Академічне визначення:** Суверенна, універсальна політико-територіальна організація політичної влади в суспільстві, яка володіє спеціальним апаратом управління і примусу, видає загальнообов'язкові нормативно-правові акти (закони) та збирає податки для виконання своїх внутрішніх і зовнішніх функцій.
- **Інженерна проєкція:** Держава — це макро-операційна система («материнська плата») усієї національної індустрії. Вона створює інфраструктурний та правовий майданчик, на якому працює будь-який завод. Без ефективної держави не існує захисту інтелектуальної власності інженера, технічних регламентів (ДСТУ) для металопрокату чи державних оборонних замовлень на металоконструкції.
- **Соціально-адаптивний вимір:** Для людини, що пережила досвід руйнівної війни, демократична держава виступає головним гарантом повернення до безпеки. Це інституція, яка покликана відновити порядок після хаосу, гарантувати базові соціальні виплати, медичну реабілітацію та захистити кордони мирного життя.

Право (Law)

- **Академічне визначення:** Система загальнообов'язкових, формально визначених правил поведінки (норм), які встановлюються, гарантуються та санкціонуються суверенною державою для впорядкування суспільних відносин, та охороняються її примусовою силою.
- **Інженерна проєкція:** Право — це нормативний "ДСТУ" суспільства. Точно так само, як технологічна карта встановлює допуски та температурні режими для зварювання титану, норма права встановлює жорсткі, безальтернативні межі дозволеної,

забороненої та обов'язкової поведінки інженера і директора на заводі (від укладання контракту до охорони праці).

- **Соціально-адаптивний вимір:** Розуміння правових норм перетворює небезпечний хаос людських амбіцій на передбачуваний порядок. Для осіб із травматичним досвідом верховенство права створює терапевтичне середовище: тут конфлікти з керівництвом вирішуються за прозорим алгоритмом (через заяви та суди), а не через агресію, крик чи право сильнішого.

Державний суверенітет (State Sovereignty)

- **Академічне визначення:** Верховенство, самостійність, абсолютна повнота і неподільність влади держави в межах її території (внутрішній суверенітет), а також її незалежність та рівноправність у міжнародних відносинах (зовнішній суверенітет).
- **Інженерна проєкція:** Суверенітет — це абсолютні «root-права» (найвищий рівень доступу адміністратора) у локальній комп'ютерній мережі держави. Жоден зовнішній агресор або іноземна корпорація не має права диктувати, які технології нам розвивати, як експлуатувати нашу енергосистему чи які технічні стандарти впроваджувати на наших машинобудівних заводах.
- **Соціально-адаптивний вимір:** Це основа національної та особистої гордості. Усвідомлення того, що фахівець працює на підприємстві незалежної, суверенної країни, надає його повсякденній праці (наприклад, виготовленню броні чи мостових конструкцій) глибокого екзистенційного сенсу — збереження цієї незалежності.

Демократичний та Тоталітарний режими (Democratic vs. Totalitarian Regimes)

- **Академічне визначення:** Демократія базується на визнанні народу єдиним джерелом влади та захисті прав людини. Тоталітаризм — це всеохопний (тотальний) контроль державного апарату над усіма сферами життя людини (зокрема економікою та професійною діяльністю) з ліквідацією громадянського суспільства.
- **Інженерна проєкція:** В тоталітарній системі інженер є безправним "гвинтиком", якого змушують ігнорувати закони фізики та охорони праці заради виконання "п'ятирічного плану" (штурмівщина). У демократії інженер — це вільний суб'єкт ринку: він має свободу технічного підприємництва, конкуренції ідей, право об'єднуватися в профспілки та легально захищати власні патенти від посягань держави чи роботодавця.
- **Соціально-адаптивний вимір:** Демократичний режим є єдиним політичним середовищем, де можлива реальна психологічна реабілітація, оскільки лише тут людина визнається вищою цінністю, а не розхідним матеріалом (ресурсом) для індустріальних мегапроєктів.

БЛОК 2. КОНСТИТУЦІЙНИЙ ЛАД ТА МЕХАНІЗМИ ВЛАДИ

Конституція (Constitution)

- **Академічне визначення:** Основний Закон нашої держави, який має найвищу юридичну силу, закріплює фундаментальні основи державного ладу, систему невідчужуваних прав, свобод та обов'язків людини і громадянина, а також систему органів влади.
- **Інженерна проєкція:** «Генеральне складальне креслення» архітектури суспільства. Якщо в генеральному кресленні закладено надійні допуски, весь механізм працює. Будь-які "вузлові складання" (підзаконні акти, локальні накази генерального директора вашого заводу) приймаються виключно на основі Конституції. Якщо наказ директора суперечить Конституції — він є дефектним (юридично нікчемним) і не підлягає виконанню.
- **Соціально-адаптивний вимір:** Конституція діє як персональний захисний "екзоскелет" працівника. Знання своїх конституційних прав звільняє людину від паралізуючого страху перед авторитарним керівництвом, формуючи світогляд захищеного, гідного громадянина.

Норма прямої дії (Direct Effect Norm)

- **Академічне визначення:** Юридична властивість норм Конституції (ст. 8), яка означає, що громадянин має право звертатися до суду для захисту своїх прав і свобод,

посилаючись безпосередньо і виключно на відповідну статтю Конституції, не чекаючи прийняття уточнюючих законів.

- **Інженерна проєкція:** Це найкоротший шлях передачі юридичного "сигналу". Якщо інженеру не видають захисне спорядження, йому не потрібно шукати локальну посадову інструкцію. Він має право зупинити роботу, посилаючись прямо на ст. 43 Конституції («право на безпечні і здорові умови праці»). Це зброя прямого ураження проти безвідповідального менеджменту.
- **Соціально-адаптивний вимір:** Позбавляє від почуття бюрократичної безпорадності. Забезпечує миттєвий доступ до інструментів справедливості, що вкрай важливо для людей, чия довіра до складних державних бюрократичних інституцій підірвана.

Механізм стримувань і противаг (Checks and Balances)

- **Академічне визначення:** Структурний принцип побудови демократичної держави (ст. 6 Конституції), за яким влада поділяється на законодавчу, виконавчу та судову гілки. Кожна гілка наділена повноваженнями контролювати та обмежувати інші, не допускаючи узурпації влади.
- **Інженерна проєкція:** Інституційна "запобіжна муфта" або "редуктор" у механізмі держави. Якщо всю кінетичну енергію системи акумулювати в одному вузлі без систем скидання тиску, машина вибухне (диктатура). Парламент пише закони, Держпраці (виконавча) їх перевіряє в цеху, а Суд карає інспектора, якщо той перевищив повноваження.
- **Соціально-адаптивний вимір:** Гарантує робітнику, що свавілля одного начальника завжди може бути зупинене іншою, незалежною інстанцією. Це формує в колективі віру в наявність системної справедливості.

Злочинний наказ / Розпорядження (Illegal/Criminal Order)

- **Академічне визначення:** Наказ або розпорядження посадової особи, виконання якого об'єктивно призводить до вчинення кримінального або адміністративного правопорушення. Згідно зі ст. 60 Конституції України, ніхто не зобов'язаний виконувати явно злочинні розпорядження.
- **Інженерна проєкція:** Жорсткий запобіжник для майстра чи технолога. Якщо директор заводу письмово чи усно вимагає злити токсичні розчини у водойму, ігнорувати правила пожежної безпеки або зекономити на товщині опорної металоконструкції — це злочинний наказ. Виконання такого наказу робить інженера прямим співучасником злочину.
- **Соціально-адаптивний вимір:** Легалізує професійний опір (whistleblowing). Ця норма захищає психіку інженера від руйнівного етичного конфлікту: вона знімає з нього почуття провини за "саботаж" волі керівництва, прямо вказуючи, що захист життя людей (охорона праці) стоїть вище за будь-яку корпоративну субординацію.

БЛОК 3. ПРАВОВИЙ СТАТУС ІНЖЕНЕРА ТА ГРОМАДЯНИНА

Правовий статус особи (Legal Status of a Person)

- **Академічне визначення:** Багатокомпонентна сукупність закріплених у нормативно-правових актах прав, свобод, юридичних обов'язків, законних інтересів та гарантій їх реалізації, які визначають реальне становище людини в суспільстві.
- **Інженерна проєкція:** Ваш персональний юридичний "інтерфейс" на підприємстві. Він складається з активних прав (на гідну оплату, на винахідництво, на відпустку), жорстких обов'язків (носити ЗІЗ, виконувати креслення за ДСТУ) та невідворотної відповідальності за брак. Ви приходите на завод не як "гвинтик", а як носій цього складного статусу.
- **Соціально-адаптивний вимір:** Допомогає працівникам (особливо з травматичним минулим) усвідомити власні межі: де закінчується моя відповідальність і починається відповідальність роботодавця. Це формує соціальну стійкість і впевненість у завтрашньому дні.

Правосуб'єктність (Правоздатність та Дієздатність) (Legal Personality / Capacity)

- **Академічне визначення:** Правоздатність — абстрактна здатність особи мати юридичні права та обов'язки (з моменту народження). Дієздатність — здатність своїми

власними, усвідомленими діями набувати і здійснювати ці права та нести юридичну відповідальність (повна настає з 18 років).

- **Інженерна проєкція:** Допуск фахівця до "керування машиною". Тільки маючи повну цивільну дієздатність, інженер може підписувати комерційні контракти, офіційно відповідати за безпеку зварювальної дільниці (як посадова особа) або брати на себе повну матеріальну відповідальність за дороге обладнання з ЧПК.
- **Соціально-адаптивний вимір:** Розуміння своєї повної дієздатності переводить фахівця зі стану "дитини/об'єкта", якою керують, у стан зрілого дорослого партнера, який свідомо ухвалює рішення та несе за них горду відповідальність.

Людська гідність (Human Dignity)

- **Академічне визначення:** Найвища соціальна цінність (згідно зі ст. 3 та ст. 28 Конституції України), яка визнає безумовну цінність кожної людської особистості. Ніхто не може бути підданий такому поводженню, що принижує його гідність.
- **Інженерна проєкція:** Базис виробничої етики. Будь-який крик, використання нецензурної лексики, дискримінація майстром підлеглого робітника або створення навмисно нестерпних (токсичних) умов праці на заводі — це не "жорсткий менеджмент", це пряме, кримінально та адміністративно каране порушення Конституції (мобінг).
- **Соціально-адаптивний вимір:** Фундамент Trauma-Informed підходу. Для ветерана, який жертвував собою заради суспільства, повага до його гідності на робочому місці є критичною умовою його успішної реінтеграції. Шаноблива, раціональна комунікація у виробничому цеху загоює психологічні рани значно краще, ніж будь-які медикаменти.

Змістовий модуль 2: Публічне право в умовах виробничої діяльності (Адміністративне, Екологічне, Фінансове)

ВСТУП ДО ЗМІСТОВОГО МОДУЛЯ 2

Цей розділ глосарію розкриває категоріальний апарат **публічного права** — тієї сфери, де діє метод державного примусу. В умовах сучасного індустріального виробництва машинобудівне підприємство перебуває під постійним, безперервним наглядом держави. Опанування цих термінів є критично необхідним для формування управлінських компетенцій фахового молодшого бакалавра, розуміння меж своєї персональної відповідальності як керівника (майстра) та створення екологічно і психологічно безпечного робочого середовища. Кожна категорія структурована за принципом потрібної екстраполяції: класичне академічне визначення синтезується з його безпосередньою інженерною та соціально-адаптивною (Trauma-Informed) проєкцією.

БЛОК 1. АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ТА ДЕРЖАВНИЙ КОНТРОЛЬ НА ВИРОБНИЦТВІ

Адміністративне право (Administrative Law)

- **Академічне визначення:** Самостійна, масштабна галузь публічного права, яка регулює суспільні відносини, що виникають у сфері державного управління (виконавчої влади), а також відносини, безпосередньо пов'язані із застосуванням заходів адміністративного примусу та притягненням порушників до відповідальності.
- **Інженерна та професійна проєкція:** Це жорстка правова оболонка, в якій функціонує будь-який завод чи цех металообробки. Адміністративне право регламентує правила перевірок вашого підприємства інспекторами Держпраці (охорона праці), ДСНС (пожежна безпека балонів з киснем та ацетиленом) та Держпродспоживслужби (санітарні норми: рівень вібрації, освітлення, шум від пресів).
- **Соціально-адаптивний вимір:** Розуміння адміністративних процедур знімає паралізуючий страх перед державними перевірками. Для колективу з підвищеним рівнем тривожності (наприклад, інтегрованого з ветеранами), переведення спілкування з інспектором з емоційного, панічного рівня на спокійний документальний (захист через закон та акти) гарантує стабільність та захищає психологічні кордони колективу.

Імперативний метод (Imperative Method)

- **Академічне визначення:** Метод правового регулювання, що базується на владі і підпорядкуванні (вертикальні відносини), де з одного (верхнього) боку завжди виступає суб'єкт владних повноважень (інспектор), а з іншого — підпорядкований об'єкт (підприємство).
- **Інженерна та професійна проєкція:** Немоżliвість юридично "домовитися" з державою про скасування чи ігнорування норм безпеки. Інженер не може змінити вимоги ДСТУ щодо заземлення зварювального апарату або проігнорувати припис пожежного інспектора про звільнення евакуаційного виходу; він зобов'язаний безальтернативно виконати цей владний наказ.
- **Соціально-адаптивний вимір:** Жорсткість імперативного методу у сфері промислової безпеки формує нульову толерантність до недбалості. Працівник чітко усвідомлює, що правила техніки безпеки є непорушними, і ніхто не зробить для нього "смертельного винятку". Це створює атмосферу абсолютної передбачуваності та безпеки в цеху.

Посадова особа (Official / Officer)

- **Академічне визначення:** Працівник, який на підприємстві постійно чи тимчасово виконує організаційно-розпорядчі (керівництво людьми) або адміністративно-господарські (управління майном) функції.
- **Інженерна та професійна проєкція:** Високий правовий статус, якого ви автоматично набуваєте, стаючи майстром зварювальної дільниці, начальником цеху чи головним технологом. Якщо підлеглий робітник порушує безпеку (працює без маски чи з несправним манометром), адміністративний штраф сплачує насамперед інженер (посадова особа) за свою управлінську бездіяльність — відсутність контролю.
- **Соціально-адаптивний вимір:** Виховує відповідальне лідерство. У trauma-informed колективі посадова особа бере на себе роль "амортизатора", який бере перший удар (комунікацію з інспектором) на себе, захищає бригаду від зовнішнього бюрократичного тиску та несе реальну відповідальність за безпеку підлеглих, що формує глибоку, щире довіру до такого керівника.

Адміністративне правопорушення / Проступок (Administrative Offense)

- **Академічне визначення:** Протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління, і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність.
- **Інженерна та професійна проєкція:** Буденні, але небезпечні порушення: введення в експлуатацію нових зварювальних ліній без дозволу Держпраці, порушення правил зберігання балонів під тиском, приховування мікротравми на виробництві або порушення правил охорони вод при дефектоскопії.
- **Соціально-адаптивний вимір:** Розуміння 4 обов'язкових елементів правопорушення (об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт, суб'єктивна сторона) дозволяє інженеру уникати маніпулятивних, безпідставних звинувачень з боку інспекції. Кожен інцидент аналізується раціонально на основі доказів, а не через емоційні зриви, що запобігає пошуку "цапа-відбувайла" на заводі.

БЛОК 2. ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО ТА НООСФЕРНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

Екологічне право (Ecological Law)

- **Академічне визначення:** Самостійна, комплексна галузь публічного права, яка регулює суспільні відносини у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки життєдіяльності людини.
- **Інженерна та професійна проєкція:** Ваш жорсткий, безальтернативний інженерний регламент. Він визначає технічні стандарти утилізації відпрацьованих мастильно-охолоджувальних рідин (ЗОР), фільтрації токсичних зварювальних аерозолів (озону, оксидів азоту) та недопущення отруєння парами флюсів. Це абсолютна відмова від будь-якої економічної вигоди підприємства, якщо вона досягається ціною шкоди довкіллю.

- **Соціально-адаптивний вимір:** Екологія робочого простору — це безпосереднє ментальне здоров'я нації. Для ветеранів токсичні запахи хімікатів чи високий рівень шуму від пресів можуть виступати гострими тригерами ПТСР. Педантичне дотримання норм екологічного права (шумопоглинання, рекуперація повітря) є матеріальним проявом поваги до гідності людини та захисту її виснаженої нервової системи.

Оцінка впливу на довкілля / ОВД (Environmental Impact Assessment)

- **Академічне визначення:** Складна юридична і глибоко науково-технічна процедура, яка в обов'язковому порядку проводиться ДО прийняття остаточного рішення про провадження планованої діяльності (нового будівництва чи реконструкції) для запобігання шкоді.
- **Інженерна та професійна проєкція:** Ви як технолог не можете просто за власним бажанням запустити лінію плазмового різання. У Звіті з ОВД інженер прораховує з математичною точністю: скільки токсичних газів виділятиметься, скільки тонн зварювального шлаку утвориться, і які саме високоефективні фільтри будуть встановлені для нейтралізації цих загроз. Будівництво без ОВД — це зупинка заводу.
- **Соціально-адаптивний вимір:** Процедура ОВД включає обов'язкові громадські слухання. Це найвищий прояв демократії, інструмент розбудови довіри між машинобудівним гігантом та місцевою громадою. Відкритість намірів знімає тривожність населення і доводить етичність індустрії.

Екоцид (Ecocide)

- **Академічне визначення:** Особливо тяжкий кримінальний злочин (ст. 441 ККУ): масове знищення рослинного або тваринного світу, катастрофічне отруєння атмосфери або водних ресурсів, а також вчинення інших умисних дій, що можуть спричинити масштабну екологічну катастрофу.
- **Інженерна та професійна проєкція:** Виконання свідомого наказу директора скинути неочищені кислоти чи токсичні викиди від зварювальних ліній у міське середовище, що призвело до масових отруєнь. Закон України прямо забороняє виконувати злочинні накази (виконавець стає співучасником екоциду).
- **Соціально-адаптивний вимір:** Військова агресія завдає масштабного екоциду Україні. Повоєнна відбудова (концепція "Build Back Better") на засадах жорсткого екологічного права дає українським інженерам глибокий екзистенційний сенс: вони бачать, що їхня праця не добиває екологію країни, за яку вони воювали, а створює інноваційне, безпечне, "зелене" виробництво майбутнього.

Цивільно-правова екологічна відповідальність / Реституція (Civil Ecological Liability)

- **Академічне визначення:** Майнова відповідальність підприємства-забруднювача, що полягає у безумовному обов'язку відшкодувати завдану екологічну шкоду в повному обсязі.
- **Інженерна та професійна проєкція:** Принцип "забруднювач платить". Якщо зварювальний завод через аварію отруїв ґрунт, він не обмежується смішним адміністративним штрафом. Завод за власні мільйонні кошти оплачує лікування постраждалих, хімічне очищення території та довготривале відновлення флори (абсолютна реституція). Це змушує інвесторів вкладати гроші в надійне проєктування вентиляції та безпеки, а не в ліквідацію катастроф.

БЛОК 3. ФІНАНСОВЕ, ПОДАТКОВЕ ПРАВО ТА ЕКОНОМІЧНА ПРОЗОРІСТЬ

Фінансове право (Financial Law)

- **Академічне визначення:** Самостійна галузь публічного права, яка жорстко регулює суспільні відносини, що виникають у процесі створення (мобілізації), розподілу та використання фондів грошових коштів держави (через Бюджетний та Податковий кодекси) для виконання її конституційних завдань.
- **Інженерна та професійна проєкція:** Це енергетичний, прагматичний каркас будь-якого технологічного процесу. Інженер оперує фінансами щоразу, коли складає кошторис на виготовлення зварної ферми або обирає енергоефективні інвертори. Розуміння фінансового права необхідне для правильного розрахунку техніко-економічних показників (ТЕП) та собівартості продукції (СК13, РН8).

- **Соціально-адаптивний вимір:** Прозорість і легальність корпоративного бюджету підприємства є основою психологічної довіри в колективі. Чітке розуміння кожним слюсарем і технологом, як формуються фонди заробітної плати та які податки стягуються, ліквідує маніпуляції та нівелює почуття несправедливості.

Податок (Tax)

- **Академічне визначення:** Обов'язковий, безумовний і безоплатний платіж до відповідного бюджету (державного чи місцевого), що стягується з платників податків у грошовій формі відповідно до суворих норм Податкового кодексу.
- **Інженерна та професійна проєкція:** Базові параметри економіки будь-якого машинобудівного заводу. Завод сплачує Податок на додану вартість (ПДВ - 20%), Податок на прибуток (18%), а з вашої заробітної плати утримується Податок на доходи фізичних осіб (ПДФО - 18%) та Військовий збір (на пряме забезпечення ЗСУ).
- **Соціально-адаптивний вимір:** Сплата податків — це невідворотна ціна за існування цивілізованого суспільства і незалежної держави. Для свідомого фахівця сплата Військового збору є особистим внеском у національну безпеку, а сплата ПДФО — показником його громадянської зрілості та етичної доброчесності.

Єдиний соціальний внесок / ЕСВ (Unified Social Contribution)

- **Академічне визначення:** Обов'язковий державний страховий платіж (22% від фонду оплати праці), який сплачується роботодавцем задля забезпечення захисту прав застрахованих осіб на отримання страхових виплат.
- **Інженерна та професійна проєкція:** Цей платіж здійснює безпосередньо ваш завод-роботодавець з власних коштів, "зверху" на вашу заробітну плату. Ці кошти не йдуть абстрактно в бюджет, вони йдуть у Пенсійний фонд та Фонд соціального страхування.
- **Соціально-адаптивний вимір:** Це основа вашого фізичного виживання. У травмонебезпечному зварювальному виробництві саме сплата ЕСВ гарантує вам 100% оплату лікарняних (у разі опіку чи перелому), лікування та інвалідну пенсію. Роботодавець, який ухиляється від сплати ЕСВ, свідомо позбавляє вас права на медичний порятунок.

Тіньова економіка / "Зарплата в конвертах" (Shadow Economy)

- **Академічне визначення:** Незаконна господарська діяльність, яка здійснюється поза державним контролем та обліком, з метою ухилення від сплати встановлених законом податків та зборів.
- **Інженерна та професійна проєкція:** Ганебна практика вітчизняного бізнесу, коли інженеру чи зварювальнику офіційно платять "мінімалку", а решту видають готівкою без сплати ПДФО та ЕСВ. Це є прямим податковим правопорушенням (обкраданням держави).
- **Соціально-адаптивний вимір:** Для людини з бойовим досвідом або ПТСР, якій життєво необхідне відчуття справедливості та безпеки, "сірі" схеми сприймаються як цинічний обман та зрада. Згода працівника на "конверт" позбавляє його будь-якого юридичного захисту: у разі конфлікту недобросовісний директор з легкістю залишить його без засобів до існування. Тільки 100% "біла" зарплата формує психологічну безпеку і довіру до керівника.

Спрощена система оподаткування / Єдиний податок (Simplified Taxation System)

- **Академічне визначення:** Спеціальний податковий режим, введений для малого бізнесу, який замінює сплату складної системи податків (на прибуток, ПДВ) на сплату єдиного податку за фіксованою відсотковою ставкою від валового доходу.
- **Інженерна та професійна проєкція:** Ідеальний юридичний інструмент для інженерних інноваційних стартапів. Якщо випускник коледжу відкриває конструкторське бюро або компанію з надання послуг аргонодугового зварювання (як ФОП 3-ї групи), він сплачує фіксований відсоток (наприклад, 5%) з усіх коштів, що зайшли на його рахунок. Це колосально спрощує бухгалтерію і звільняє час для технічної творчості.

- **Соціально-адаптивний вимір:** Надає висококваліфікованим фахівцям легальний інструмент для економічної автономії та розкриття підприємницького потенціалу без страху перед бюрократією.

Змістовий модуль 3: Приватне право та захист інтелектуальної власності (Цивільне, господарське право та ПІВ)

ВСТУП ДО ЗМІСТОВОГО МОДУЛЯ 3

Цей розділ глосарію розкриває категоріальний апарат Приватного права — цивільного, господарського та права інтелектуальної власності. Якщо попередній модуль вивчав вертикальні відносини жорсткого підпорядкування (держава — завод), то цей модуль присвячений горизонтальним відносинам: юридичній рівності, партнерству та автономії волі. Для фахового молодшого бакалавра з прикладної механіки це найпрактичніша, економічно орієнтована частина юриспруденції: вона вчить укладати комерційні угоди, захищати свої матеріальні інтереси під час роботи з підрядниками, безпечно створювати власні інженерні стартапи та успішно монетизувати власні інтелектуальні розробки через патентування. Кожна категорія традиційно розглядається через три виміри: академічний (теорія), інженерний (прикладне застосування у спеціальності) та соціально-адаптивний (Trauma-Informed підхід для розбудови здорової комунікації та партнерства).

БЛОК 1. ЦИВІЛЬНЕ ТА ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО (ІНЖЕНЕРНА ЕКОНОМІКА)

Диспозитивний метод (Dispositive Method)

- **Академічне визначення:** Базовий метод правового регулювання, притаманний приватному праву, який ґрунтується на юридичній рівності сторін, їхній майновій незалежності та вільному волевиявленні (свободі договору).
- **Інженерна та професійна проєкція:** Абсолютна відсутність адміністративного диктату в комерції. Ви як керівник підприємства або інженер-фрілансер (ФОП) самостійно, на власний економічний ризик вирішуєте: з ким саме укладати контракт на проєктування металоконструкцій, у кого закуповувати зварювальні інвертори та яку ціну встановлювати на свої послуги. Держава сюди не втручається, дозволяючи ринку саморегулюватися.
- **Соціально-адаптивний вимір:** Це глибока повага до автономії волі особистості. Перехід до горизонтальних, партнерських стосунків є критично важливим для соціальної інтеграції ветеранів, які органічно не сприймають жорсткого авторитарного диктату (спадку минулого), але демонструють блискучі результати в системі рівноправних, чесних та прозорих ділових домовленостей.

Юридична особа (Legal Entity)

- **Академічне визначення:** Штучно створена організація, зареєстрована у встановленому державою порядку, яка наділяється власною цивільною правоздатністю і дієздатністю, має відокремлене майно, відповідає за своїми зобов'язаннями цим майном і може бути самостійним позивачем та відповідачем у суді.
- **Інженерна та професійна проєкція:** Це легальна форма існування машинобудівного бізнесу (наприклад, Товариство з обмеженою відповідальністю — ТОВ, або Акціонерне товариство — АТ). Створення ТОВ дозволяє кільком інженерам об'єднати свої капітали для відкриття цеху металообробки чи зварювання. Головна технічна перевага — обмежений ризик: засновник відповідає за борги заводу лише в межах свого внеску до статутного капіталу.
- **Соціально-адаптивний вимір:** Юридична особа виступає як надійний організаційний "контейнер" для інновацій та підприємництва. Вона дозволяє інженеру ризикувати (запускати стартапи з 3D-друку, дефектоскопії чи проєктування), не боячись фатальних фінансових наслідків або конфіскації приватного житла чи автомобіля для своєї сім'ї у разі комерційної невдачі.

Право власності (Right of Ownership)

- **Академічне визначення:** Врегульоване цивільним законом абсолютне право суб'єкта володіти, користуватися і розпоряджатися майном на власний розсуд і виключно у своїх інтересах.
- **Інженерна та професійна проєкція:** Фундамент будь-якого промислового підприємства, що складається з "тріади". *Володіння* — утримання на балансі цеху роботизованого зварювального комплексу; *Користування* — його щоденна фізична експлуатація для накладання швів та отримання комерційного прибутку; *Розпорядження* — право директора заводу продати цей комплекс, здати в лізинг або розпилити на металобрухт. Без права розпорядження особа не є власником.
- **Соціально-адаптивний вимір:** Захищене право приватної власності (ст. 41 Конституції України) дає людині відчуття непорушних меж і стабільності. Усвідомлення того, що плоди твоєї праці (зароблені кошти, закуплений інструмент) захищені законом від незаконного конфіскування чи рейдерства, відновлює довіру до суспільного ладу.

Господарський договір (Commercial Contract)

- **Академічне визначення:** Зафіксована в письмовій формі домовленість між суб'єктами господарювання (юридичними особами або ФОП), спрямована на встановлення, зміну або припинення майнових прав та обов'язків у сфері комерційної діяльності.
- **Інженерна та професійна проєкція:** Кровоносна система індустрії. Для інженера це Договір поставки (закупівля тисяч тонн металопрокату чи захисних газів) або Договір підяду (взяття зобов'язання зварити складний каркас ангара за кресленнями замовника). Після підписання цей договір набуває для партнерів сили жорсткого закону.
- **Соціально-адаптивний вимір:** Договір — це абсолютна зона визначеності. Чітко прописані права, обов'язки, технічні завдання та штрафні санкції усувають двозначність, газлайтинг та простір для маніпуляцій. Для працівників, чия нервова система виснажена війною, така документальна прогнозованість майбутнього різко знижує рівень фонового стресу та тривоги у спілкуванні з клієнтами.

БЛОК 2. ЗОБОВ'ЯЗАЛЬНЕ ПРАВО ТА ДИНАМІКА ЕКОНОМІКИ

Зобов'язання (Obligation)

- **Академічне визначення:** Правовідношення, в якому одна сторона (боржник) зобов'язана вчинити на користь другої сторони (кредитора) певну конкретну дію (передати майно, виконати роботу, надати послугу, сплатити гроші), а кредитор має невід'ємне право вимагати від боржника виконання цього обов'язку.
- **Інженерна та професійна проєкція:** Базова одиниця комерційного процесу. У класичному договорі підяду ваш завод одночасно є *Боржником* у майновому зобов'язанні (зобов'язаний виготовити і передати ідеально зварену конструкцію згідно з ДСТУ) та *Кредитором* у грошовому зобов'язанні (має право вимагати від клієнта повну оплату за Актом виконаних робіт).
- **Соціально-адаптивний вимір:** Виховує відповідальність та професійну зрілість. Розуміння того, що будь-яка обіцянка має строгі юридичні межі і терміни, формує культуру ділової репутації фахівця.

Неустойка: Штраф та Пеня (Penalty and Fine)

- **Академічне визначення:** Вид забезпечення виконання зобов'язання; грошова сума, яку боржник повинен передати кредитором в разі порушення умов договору.
- **Інженерна та професійна проєкція:** Фінансовий "якір" дисципліни. Якщо підрядник зірвав строки монтажу вентиляційної системи в цеху, він сплачує *Пеню* (наприклад, 0,1% від суми контракту за кожен день затримки). Якщо ж постачальник привіз браковані, несертифіковані електроди, він сплачує *Штраф* (одноразову фіксовану суму у відсотках від вартості неякісного товару).
- **Соціально-адаптивний вимір:** Алгоритмізує вирішення конфліктів. Наявність прописаних у контракті санкцій дозволяє вирішувати проблеми з недобросовісними партнерами не через сварки, крик чи погрози, а через холодний, раціональний математичний розрахунок і пред'явлення офіційної претензії.

Форс-мажор / Обставини непереборної сили (Force Majeure)

- **Академічне визначення:** Надзвичайні та об'єктивно невідворотні за даних умов обставини, що роблять фізично або юридично неможливим виконання зобов'язань, передбачених умовами договору.
- **Інженерна та професійна проєкція:** В умовах війни це критичний правовий інститут (ракетні удари, блекаут, руйнування мостів, блокування кордонів). Форс-мажор, підтверджений Сертифікатом Торгово-промислової палати (ТПП), *не скасовує* сам договір і не прощає основний борг. Він легально звільняє завод від сплати колосальної пені та штрафів за затримку постачання деталей на період дії цих обставин.
- **Соціально-адаптивний вимір:** Практична реалізація філософського принципу "дихотомії контролю". Цей механізм знімає з людини та всього колективу інженерів деструктивне почуття провини за зрив планів через події (атаки ворога), які вони об'єктивно не здатні були ні передбачити, ні контролювати.

БЛОК 3. ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ ТА ІННОВАЦІЇ В МАШИНОБУДУВАННІ

Інтелектуальна власність (Intellectual Property)

- **Академічне визначення:** Гарантоване законом абсолютне право особи на результат її інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об'єкт права інтелектуальної власності, визначений Цивільним кодексом України.
- **Інженерна та професійна проєкція:** Найдорожчий, найцінніший актив в епоху Індустрії 4.0. Сучасний завод капіталізує не стільки тони металу, скільки геніальну інженерну думку: розроблені вами G-коди для верстатів, унікальні CAD/CAM моделі, алгоритми термообробки або патенти на корисні моделі зварювальних інверторів.
- **Соціально-адаптивний вимір:** Офіційний захист авторства повертає фахівцю відчуття власної значущості та поваги. Якщо новаторську ідею ветерана-інженера привласнює керівництво (через маніпулятивне "співавторство за посадою"), це завдає глибокої моральної травми. Легальний захист ІВ формує безумовну довіру та етичне середовище в команді конструкторів.

Авторське право (Copyright)

- **Академічне визначення:** Підгалузь цивільного права, яка регулює відносини, пов'язані зі створенням та використанням творів науки, літератури і мистецтва. Правова охорона поширюється лише на форму вираження твору, а не на саму ідею чи концепцію.
- **Інженерна та професійна проєкція:** У прикладній механіці авторське право автоматично (з моменту створення, без бюрократичної державної реєстрації) захищає всі комп'ютерні програми, бази даних, написані вами коди для ЧПК та унікальні креслення конструкцій. Строк дії: усе життя автора та 70 років після смерті.
- **Соціально-адаптивний вимір:** Базис академічної та професійної доброчесності. Якщо ви привласнюєте чужий код з GitHub без цитування — ви здійснюєте плагіат і порушуєте закон. Повага до авторства колег формує здорову спільноту, де обмін досвідом є взаємним і безпечним.

Промислова власність (Industrial Property - Винахід та Корисна модель)

- **Академічне визначення:** Права на об'єкти, що створюються у виробничій, науково-технічній сфері, для захисту яких вимагається обов'язкова державна кваліфікаційна реєстрація та отримання охоронного документа — патенту.
- **Інженерна та професійна проєкція:** Захист суті вашої інновації. *Винахід* (потребує абсолютної світової новизни та винахідницького рівня) дає монополію на 20 років на принципово новий плазмовий двигун. *Корисна модель* (потребує лише новизни і промислової придатності) дає захист на 10 років і ідеально підходить для вдосконалення вже існуючих вузлів машин (наприклад, нового типу затискача маси для зварювання). Без патенту ваша ідея незахищена перед конкурентами.
- **Соціально-адаптивний вимір:** Отримання державного патенту (з гербом України) є потужним інструментом логотерапії (пошуку сенсу) та валідації. Для інженера з бойовим досвідом офіційне, публічне визнання його винахідництва повертає відчуття

агентності (здатності позитивно впливати на світ) та формує високу професійну гідність.

Службовий винахід (Employee's Invention)

- **Академічне визначення:** Винахід (або корисна модель, промисловий зразок), який був створений працівником у зв'язку з виконанням своїх службових обов'язків чи за дорученням роботодавця з використанням його матеріалів, знань та фінансів.
- **Інженерна та професійна проєкція:** Якщо ви в робочий час у конструкторському бюро підприємства розробили нову гідравлічну помпу, майнові права (право комерційно виготовляти і продавати помпу) за законом належать заводу. Однак ви назавжди залишаєтеся Автором (немайнове право) і маєте невід'ємне право на виплату справедливої фінансової винагороди (роялті) від продажу кожного виробу.
- **Соціально-адаптивний вимір:** Прозорий, легальний розподіл прибутків між заводом та інженером і чесне зазначення реального авторства створює в компанії мікроклімат абсолютної довіри та потужно стимулює колектив до генерації нових інновацій, замість приховування ідей.

Комерційна таємниця / Ноу-хау (Trade Secret / Know-How)

- **Академічне визначення:** Інформація (технологічна, організаційна, комерційна), яка є секретною в тому розумінні, що вона не є загальновідомою, має реальну комерційну цінність саме через свою секретність і підлягає адекватним заходам охорони з боку власника.
- **Інженерна та професійна проєкція:** Потужна, безстрокова альтернатива патентуванню (яке вимагає відкритої публікації креслень). Ноу-хау — це ваші секретні температурні режими загартування сталі, унікальні пропорції суміші захисних газів або специфічні алгоритми калібрування зварювального робота. Захищається виключно внутрішніми правилами доступу на заводі та підписанням угод про нерозголошення конфіденційної інформації (NDA) зі співробітниками.
- **Соціально-адаптивний вимір:** Виховує культуру корпоративної лояльності та інформаційної безпеки. Розуміння інженером цінності комерційної таємниці свого підприємства формує відповідальне ставлення до інформації та захищає компанію від промислового шпигунства.

Змістовий модуль 4: Трудове право та правове регулювання охорони праці

ВСТУП ДО ЗМІСТОВОГО МОДУЛЯ 4

Цей фінальний розділ глосарію розкриває категоріальний апарат Трудового права та Охорони праці — тієї сфери, яка стане вашою повсякденною "юридичною бронею" одразу після працевлаштування на машинобудівний завод чи в конструкторське бюро. Якщо попередні модулі вчили вас взаємодіяти з державою та бізнес-партнерами, то цей модуль відповідає на найголовніші екзистенційні питання: як захистити своє здоров'я в цеху, як легально відмовитися від небезпечного наказу керівництва та як не платити з власної кишені за випадково пошкоджений дорогий верстат.

Для фахового молодшого бакалавра з прикладної механіки глибоке знання цих термінів є запорукою побудови безпечної кар'єри та формування здорового, інклюзивного робочого середовища (Trauma-Informed підходу). Кожна категорія традиційно розглядається через три виміри: академічний (теорія), інженерний (прикладне застосування у зварювальному виробництві) та соціально-адаптивний.

БЛОК 1. ТРУДОВИЙ ДОГОВІР ТА НОРМУВАННЯ ПРАЦІ

Трудове право (Labor Law)

- **Академічне визначення:** Провідна галузь національного права, яка регулює трудові відносини між працівником і роботодавцем, а також інші відносини, що тісно пов'язані з трудовими (нормування робочого часу, охорона праці, порядок вирішення трудових спорів).
- **Інженерна та професійна проєкція:** Базовий захисний алгоритм робітника в індустрії. На відміну від цивільного права, де діє жорсткий ринок і рівність, трудове право об'єктивно визнає працівника (зварювальника, технолога) "слабшою стороною" перед

могутньою корпорацією і створює для нього систему імперативних соціальних гарантій, які роботодавець не має права скасувати.

- **Соціально-адаптивний вимір:** Гарант стабільності. Для людини, що шукає відновлення після пережитих криз чи війни, норми трудового права створюють міцний каркас безпеки: вони гарантують, що її праця буде оплачена, а здоров'я захищене, що повертає базову довіру до суспільних інститутів.

Трудовий договір (Labor Contract)

- **Академічне визначення:** Угода між працівником і роботодавцем, за якою працівник зобов'язується виконувати визначену роботу з підляганням внутрішньому трудовому розпорядкові, а роботодавець — виплачувати заробітну плату і забезпечувати безпечні умови праці.
- **Інженерна та професійна проєкція:** Головний документ фахівця на заводі. На відміну від цивільно-правового договору (ЦПД), який оплачує лише результат (наприклад, зварену раму), трудовий договір юридично захищає ваш **робочий час і процес** (надає вам робоче місце, витяжку, справний інструмент, оплату лікарняних та відпусток). Підміна трудового договору на ЦПД є незаконною спробою заводу позбавити вас соціальних гарантій.
- **Соціально-адаптивний вимір:** Офіційне працевлаштування — це акт соціального визнання. Це гарантія того, що держава і підприємство беруть на себе терапевтичну функцію підтримки людини, легалізуючи її статус та захищаючи від свавільного звільнення.

Скорочений робочий час (Reduced Working Hours)

- **Академічне визначення:** Встановлена законом тривалість робочого часу, яка є меншою за нормальну (40 годин на тиждень), але при якій заробітна плата виплачується у повному, 100% обсязі.
- **Інженерна та професійна проєкція:** Критично важлива норма для спеціальності «Зварювальне виробництво» (СК15). Встановлюється для працівників, зайнятих на роботах із шкідливими умовами праці (наприклад, зварювання у замкнених просторах, робота з токсичними сплавами). Закон лімітує такий тиждень до 36 годин (або менше) як державну компенсацію за втрачене здоров'я.
- **Соціально-адаптивний вимір:** Це прояв інституційної поваги до людського тіла. Зменшення часу перебування в токсичному середовищі є базовою умовою профілактики не лише фізичних захворювань, а й професійного вигорання та нервового виснаження.

Надурочні роботи (Overtime Work)

- **Академічне визначення:** Роботи понад встановлену законом нормальну тривалість робочого дня. За загальним правилом (ст. 62 КЗпП) надурочні роботи — заборонені.
- **Інженерна та професійна проєкція:** Допускаються роботодавцем лише як виняток: для ліквідації наслідків виробничої аварії або для виконання оборонного замовлення. Обов'язкова юридична умова: наявність письмового наказу, згода профспілки та оплата в подвійному розмірі. Примус інженера до "безкоштовних затримок після 17:00" для виконання плану — це грубе порушення закону.
- **Соціально-адаптивний вимір:** Механізм захисту від вигорання. Постійні примусові понаднормові (так звана "штурмівщина") критично руйнують нервову систему. Для ветеранів передбачуваність графіка є базовою умовою для стабілізації психіки.

БЛОК 2. ТРУДОВА ДИСЦИПЛІНА ТА МАТЕРІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

Трудова дисципліна (Labor Discipline)

- **Академічне визначення:** Суворо визначений нормами права і правилами внутрішнього трудового розпорядку порядок поведінки працівників та роботодавця у процесі спільної колективної праці.
- **Інженерна та професійна проєкція:** Технологічна синхронізація колективу. Вона полягає у сумлінному виконанні обов'язків: працівник повинен вчасно приходити, якісно зварювати деталі за кресленням та носити захисну маску; роботодавець — вчасно платити гроші та видавати справний інструмент і сертифіковані електроди.

- **Соціально-адаптивний вимір:** У Trauma-Informed колективі дисципліна забезпечується не через тваринний страх перед покаранням, а через глибоку культуру взаємоповаги, передбачуваність процедур та усвідомлення кожним своєї місії у спільному виробничому процесі.

Дисциплінарне стягнення (Disciplinary Penalty)

- **Академічне визначення:** Юридична санкція за вчинення дисциплінарного проступку (протиправне невиконання обов'язків). Згідно зі ст. 147 КЗпП України, існує лише два види стягнень: догана та звільнення.
- **Інженерна та професійна проєкція:** Ваша "юридична броня" від керівного свавілля. Роботодавець не має законного права вигадувати свої власні "корпоративні покарання" (наприклад, "штраф 1000 грн за запізнення", "штраф за куріння" або "примусове відпрацювання у вихідний"). Будь-які грошові штрафи з базової заробітної плати є незаконними.
- **Соціально-адаптивний вимір:** Алгоритмізація покарання захищає гідність працівника. Обов'язок директора витребувати від порушника письмове пояснення перед доганою виступає інструментом "валідації" (визнання того, що людина має право на свою версію подій, і система могла помилитися), що знижує захисну агресію.

Обмежена матеріальна відповідальність (Limited Material Liability)

- **Академічне визначення:** Обов'язок працівника відшкодувати пряму дійсну шкоду, заподіяну підприємству його ненавмисними діями, у розмірі, що **не перевищує його середнього місячного заробітку** (ст. 132 КЗпП).
- **Інженерна та професійна проєкція:** Це базове правило для 90% інженерів, технологів та робітників. Якщо ви випадково, через звичайну недбалість розбили оптичну лінзу лазерного різача або шпіндель верстата вартістю 200 000 грн, а ваша зарплата 30 000 грн — з вас стягнуть рівно 30 000 грн. Решту завод списує на свої виробничі (бізнес) ризики. Виплачувати мільйони роками ви не будете.
- **Соціально-адаптивний вимір:** Знімає фоновий паралізуючий страх перед помилкою. Знання меж своєї матеріальної відповідальності дозволяє інженерам і операторам без паніки опановувати нове надскладне обладнання, стимулюючи інновації замість страху.

Повна матеріальна відповідальність (Full Material Liability)

- **Академічне визначення:** Обов'язок працівника відшкодувати заподіяну шкоду в повному (100%) обсязі, без жодних обмежень його зарплатою. Настає виключно у суворо визначених виняткових випадках (ст. 134 КЗпП).
- **Інженерна та професійна проєкція:** Ви платите повну вартість зламаного обладнання чи вкраденого металу **ТІЛЬКИ** якщо: шкоди завдано умисно (кримінальний злочин); шкоди завдано в стані алкогольного/наркотичного сп'яніння; шкоди завдано не під час виконання робочих обов'язків; або ви підписали законний Договір про повну відповідальність (наприклад, якщо ви завідувач складу інструментів, але не звичайний інженер-конструктор).

Мобінг / Цькування (Mobbing)

- **Академічне визначення:** Систематичні (повторювані) тривалі умисні дії або бездіяльність роботодавця чи колег, спрямовані на приниження честі та гідності працівника, створення щодо нього напруженої, ворожої, образливої атмосфери.
- **Інженерна та професійна проєкція:** Токсичний тиск. Публічні крики майстра за допущену помарку в кресленні, безпідставне позбавлення премій, психологічний тиск із метою змусити інженера звільнитися "за власним бажанням" або змусити виконувати незаконну роботу. З 2022 року суворо карається законом.
- **Соціально-адаптивний вимір:** Мобінг критично небезпечний в інтегрованих колективах. Знищення нервової системи працівника (особливо ветерана з ПТСР) через токсичне управління неминуче призводить до фатальної втрати концентрації і техногенної аварії. Документування мобінгу і звернення до Держпраці є легальним алгоритмом самозахисту.

БЛОК 3. ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

Охорона праці (Occupational Safety and Health)

- **Академічне визначення:** Система правових, соціально-економічних, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних і лікувально-профілактичних заходів та засобів, спрямованих на збереження життя, здоров'я і працездатності людини у процесі трудової діяльності.
- **Інженерна та професійна проєкція:** Фундаментальна життєво визначальна дисципліна (СК15). "Правила, написані кров'ю". Охорона праці в механіці — це абсолютний пріоритет. Використання ЗІЗ (масок, крав, респіраторів), перевірка заземлення зварювальних апаратів, контроль вентиляції та інструктажі під розпис — це не бюрократія, це єдиний механізм, який відокремлює нормальну зміну від кримінальної справи (ст. 271 ККУ).
- **Соціально-адаптивний вимір:** Охорона праці стає простором терапії. Чітко проведені інструктажі та передбачуваність алгоритмів безпеки повертають людині (особливо з акубаротравмами чи бойовим досвідом) критично важливе відчуття контролю над ситуацією та простором, знижуючи фонову тривожність.

Право на відмову від небезпечної роботи (Right to Refuse Unsafe Work)

- **Академічне визначення:** Гарантоване законодавством (ст. 153 КЗпП, ст. 6 Закону «Про охорону праці») право працівника відмовитися від дорученої роботи, якщо створилася виробнича ситуація, небезпечна для його життя чи здоров'я, або для людей, які його оточують.
- **Інженерна та професійна проєкція:** Ваша найпотужніша "юридична броня". Якщо вас направляють зварювати в металевий резервуар без робочої витяжки і газоаналізатора (загроза удушення аргоном), ви маєте абсолютне право сказати "Ні" начальнику цеху. Головне правило: зупинити роботу, негайно повідомити керівництво. За час простою з цієї причини за вами зберігається середній заробіток, і вас не можуть звільнити за прогул.
- **Соціально-адаптивний вимір:** Ця норма юридично руйнує токсичну культуру "штурмівщини" та безглузлого "героїзму", де люди ризикують життям заради виконання плану. Вона утверджує принцип: людське життя є найвищою цінністю, а не розхідним матеріалом індустрії.

Нещасний випадок на виробництві (Workplace Accident)

- **Академічне визначення:** Раптова подія або вплив небезпечного виробничого фактора, що сталися під час виконання трудових обов'язків, внаслідок яких працівник отримав шкоду здоров'ю (травму, опік, ураження струмом).
- **Інженерна та професійна проєкція:** Настання нещасного випадку миттєво запускає жорсткий адміністративний та слідчий алгоритм. Обов'язок майстра: надати допомогу, зберегти обстановку на місці події (якщо це не загрожує новим вибухом) і негайно повідомити керівництво. Приховування травми (спроба записати її як "побутову") є кримінальним злочином посадової особи.

Акт за формою Н-1 (Act Н-1)

- **Академічне визначення:** Офіційний юридичний документ, що складається спеціальною комісією за результатами розслідування нещасного випадку, який визнано таким, що пов'язаний з виробництвом.
- **Інженерна та професійна проєкція:** Найважливіший документ для потерпілого інженера чи робітника. Цей Акт є єдиною юридичною підставою для отримання 100% державних страхових виплат: повної оплати хірургічних операцій, ліків, протезування, оплати лікарняного з першого дня і нарахування довічної пенсії у разі інвалідності. Без Акта Н-1 фінансовий тягар катастрофи ляже на плечі травмованої людини та її родини.